

М. Богдановічу, верш
Асакара; Памяці Максіма Богдановіча,
верш Макара; У гадаўшчыну, З. Бядулі; Стра-
цім-лебядзь, Максіма Богдановіча; К пыта-
ню аб найменш дзяржаўных уста-
новах, проф. М. Д. Запольскаго; Хто я? з архіва
Р. Земкевіча; Нывольнік, поэма Чэрнышэвіча;
Сьмерць ляснічаго, Якуба Коласа; На-
шым поэтам, М. Запольскаго; Вершы Сучас-
наго; Весткі з краю, Беларускі
тэатр і др.

У гадаўшчыну.

«Минулася грозная бура,
а моро дасюль яшчэ бьецца».

М. Богдановіч.

Мінуу год, а рана ішчэ так сьвежая,
так балюча... На кожным кроку чуюцца,
што, як раз, яго ні хапае няпер — пры-
адраджэнні роднаго краю. Але ні вернецца
ён на бацькаўшчыну з чужыны, бо
сьпіць у магілі вечным сном.

Богдановіч радзіўся ў Гродзеншчыне
у 1892 г., але бацькі яго выехалі ў чу-
жыну, у Ніжні-Ноўгарад, калі Богданові-
чу было ўсяго два гады. Наслухаўшыся
ад бацькоў сваіх аб родным краю, ён
ішчэ малым хлопцам быўшы, усе марыў
ды лятаў да той далёкай і мілай зя-
мельцы сваіх бацькоў і дзядоў. Ён так
рваўся ўсею душою і сэрцам да роднаго
краю, так старанна і пільна шукаў злу-
чэння з ім, што цудна-лірычныя пары-
вання і яго чаруюць і вабяць сваёй тра-
гічнасцю і пекнаю:

Уяві з грудзей Пана Бога,
Парваўшыся, пацеркі зяр.
Яны раскапіліся ў небі,
Усывалі сіні прастор.

І адтуль так маркотна і пільна
На край мой радзімы глядзяць,
Што ж там яны, ясныя, бачуць,
Чаго так дрыжаць і дрыжаць?

Гэтакім перлам поэзіі можа гордзіцца
кожная з эўрапейскіх літаратур. Такі ба-
гаты велічам абраз, выказаны кароцень-
кімі славамі, рэдка каму с поэту удаецца.
Кожны радок будзіць фантазію сва-
імі яркімі фарбамі. У прыгожай і утон-
чанай форме выказана безмернае кахан-
не да бацькаўшчыны: зоркі нясуць яму
весткі з роднаго краю, яны маркотны...
яны дрыжаць.. Дух поэта загадаў ім ве-
сткі даваць адтуль, каб хоць праз зоркі
нямыя мець зьвязь з бацькаўшчынай.
Але зоркі гавораць ніясна, мігцяць і дры-
жаць, і душа поэта рвецца ад болю...

Падрасны крыху і сьвядома ўжо да-
ведаўшыся аб справе беларускаго ад-
раджэння, Богдановіч зайздраваў тым
«шчасліўцам» з беларускіх поэту — дзя-
цей селян — шчэ хоць пастушкамі былі,
але ў родным полі, у родным лузі, у сва-
іх уласных лесах, пушчах і балотах. Па-
водаў яго здання, песьняры, жыўшыя ў
самых глухих кутках роднай зямлі, маглі
убіраць у сябе творчы, самабытны, аб-
веяны казкамі, дух свайго народу. А яму,
нібы дзецям Ізраіля з Бібліі, прыходзіло-
ся знаёміцца з бацькаўшчынай.

Дзяржаў-
ная бібліятэка
ім. У. І. Ле-

рых перагэнтаў-летанісаў, — родная мова была яму відома толькі праз кніжкі.

А вера ў адраджэнне беларускага народу істэтычна расла ў яго душы:

«Намж ніскоу Ёвінецкай зямлі,
«Над хвалямі сінеючага Ніла,
«Ужо калылі тысяч год стаіць магіла.
«У гарніку насення жменью там знайшлі.
«Хоць зерніткі засохшыя былі,
«Усе ж такі ішчэвалі іх сіла
«Збудзілася і буйна усклаісла
«Нарой вясенняй абожы на радлі.
«Вось сымвал твой, забыты краю родны!
«Зварушыла нарашні дух народны.
«Я верую — безплодна ні зямле,
«А ўперад рывецца, мауля, крывіна,
«Каторай магутна, гучна мкне,
«Здаючы з глыбі на прастор прабінца».

(«Сонет».)

Ідэалізаваў ён старую Беларусь усімі парыванымі сваёй чужай душы, любачай гармонію і характэво. Тое відулімае і нівывразнае, атусленае пылам старасвеччыны, праз прызму яго клясычнай поэзіі пералівалася яснымі і вывразнымі вяселкамі («Слуцкія ткачыхі», «Летацісец» і інш.). Беларуская міталогія з тыгеля яго творчасці выходзіла грацыйная і звычайная, нібы каскад брыльянтовы ўдарэся аб гукіе залатое дно.

Поэт ператварае прыроду на свой кніжаль, дае ёй новыя вобразы, повае жыццё, маладычасць сваёй душы.

Кожнае дрэво з беларускае пунічы — струна. Кожнае возарцо — чара, напоўненая хмельным віном. Кожная ланчынка — гэта чыісь рука зрабіла ўзор саматканы. Уздохі ветра — тасмныя сказы лясувоу, русалак і вадзінікоу над месічымі праменнямі. Селянская дзвучынка, тулючая да сваіх грудзей маленікае дзіцяне на жытний мяккі — гэта Мадошна, гэта Божае святасць... Уся Беларусь — «тысяча крэнка нацягнутых струн», на якіх валікі кампазытар-поэт творыць свае чаруючыя сымфоніі.

Богдановіч ведаў тасмную замову адкрываць дарагія скарбы-агнявіцеты. Там, дзе звычайныя людзі знайходзяць толькі адну нустату, ён знайходзіць характэво і літургію поэзіі.

«Як моцна раэктаў, каторы вылікае
«Між строк ліста, мауля, нубодчыкаў з магіл,
«Рад рабш піваных слоў»... («Окно»).

Вершы яго строга кароткія, ярка вобразныя і роліефіна-вывразныя. Нідзе ў іх нельга ні адняць, ні прыбавіць. Гэта старасвечскія граноры, з мастацкі-стылізаванымі арнамантамі.

Калі і згодзіцца з тым, што для шырокіх масаў чытачоў поэзія яго ні уся даступна, дык за тое інтэлегенты знаходзяць у яго епіцкіх клясычных штрыхах тасмніцу тасмніц, квінтэсэнцыю старакультурнага беларускага інтэлегента, беларускае туманнае казачнае «калісь», намалеванае квола-півучымі тонамі. Поэт сам тлумачыць «вянок» сваіх вершаў:

«Вы, хто любіце натрапіць
«Між страпі старых, пажоўклых
«Кнігі, ужо даўно забытай,
«Вякмы, высахшы лісток,
«Праглядзіце гэты томік:
«Засушыў я на паперы
«Краскі, сьвежыя калісьці,
«Думаў шчырых і чужых».

А «краскі» у яго цудна стылізаваныя, апрацаваныя і вярэзаны на мармуровых скрыжальях.

Дзеля гэтаго песьні яго «гартаваліся», нібы сталь. Поэт валадаў тайнай гармоніі і рытмікі, як лены ні трэба.

Але, мабыць, пры урадзэнні чараўніцы — старчыхі пракляці яго тым, каб ён быў чалека ад роднага краю і дзеля гэтаго

таго музы ткалі ракол яго поэзіі арэх тугі і сумнасці. Праймаючыся яго творами, адбіваецца такое уражэнне, нібы маладычныя, крэнка нацягнутыя струны, рвуцца, і чароўныя плоймы зыкаў пераліваюцца ў водгуках гэтых рвучых струн. Здаецца, нібы Музы плачуць над ім, а сьлезы іх застываюць у дарагія перлы.

Хаця ж, часамі, зьое яго мідаваў, у 1911 г. Богдановіч меў, (як ён сам казаў пішучаму гэтых строкі) валікае пчасьне: ён быў у старой сталіцы Беларусі, у Вільні. І запаланіўся зусім характэво віленскіх гор і далін, рэчак і старасвечскіх гмахаў у рамках зеляні. Ці ж гэта было мала для юнаго песьняра, каторы знаў сваю бацькаўшчыну, золькі с кніг? Радаена блішчэлі яго вочы, калі ўспамінаў аб гэтым ужо праз колькі гадоў у Менску (у 1916 г.). Тады ж (у хуткім часе) пасля бытнасці Богдановіча ў Вільні чытачы «Нашае Нівы» мелі прыемнасць чытаць «нізку» першаў «Место», дзе віленскія вобразы намалеваны мастанкім пэндзілем.

Богдановіч убачыў тады першы раз і беларускую веску, шчыр-боры і далінныя, каторым ён раней праз зоркі вітанне свае пасылаў. Тут ужо з жывоў біблій, з беларускай зямлі, ліліся яго песьні, але ў іх ужо чуліся струны іншэ, большай надарванасці, іншэ большай мэліхольі... Раней, будучы ў далечы ад родных хат, ад роднай нівы, бяручы свае матывы са старых летанісаў, з «засохных кветак», уяўленне і нылкасць душы білі фантамам сонечнай красой, але, угледзіўшы «хмары, балоты» ў краю убогім — у душы поэта тут навілічалася.

А ў Менск прыехаў ён ужо зусім змучаным сухотамі. Атручаная атмосфера рэакцыі, каторая душыла тады (у 1916 г.) Менск, дзе нават ні дазвалялося выдаваць часопісі на-беларуску, іншэ больш цяжкі меда на яго уплыў.

Усе ж такі ён і ў сьвячым Менску знайходзіў поле для працы: арганізавваў беларускую моладзь, чытаў рэфэраты аб беларускім руху, апрацоўваў беларускую хрэстаматію і г. д. А здароўе яго што дня горшала ды горшала. Угаварывалі, прасілі яго ехаць у Крым на напраўку, але ён ні меў ахвоты ехаць зноў на чужыну з нішчаснай, заняволенай, зруйнаванай вайной, бацькаўшчыны.

Урэшці яго ўпрасілі. Ён паехаў у Ялту. А праз кароткі час прышла да нас сумная вестка аб яго сьмерці, там на чужыне, адзінока...

Але жыве і дунае яго дух над роднай Бацькаўшчынай, і хто пачуе яго агневыя песьні, той ужо ні можа ні любіць свайго краю, свайго народу, сваёй роднай мовы...

3. Бядула

Страцім-лебядзь.

Ні апел у трубу ўструбіў —
С хмары Бог старому Ною гаварыў:
«Поўна с краем чапіа гіеву майго
На людзкія грэхі ды безчынасьці.
Вось надойдзе часіна суровая,
Лінуць з неба залівы безмерныя
І абмыюць ад броду смуроднаго
Усю зямлю яны, белы-польны сьвет».

Пачынаў тут Ной будаваць каучэг
С таго дэрава ліванскаго.
У шыркi гэтаму каучэгу — сто лакцеў,
А ў даўжкi — болей тысячы.
Ды ўзяў туды Ной і птах і зьвяроў,
Каб ні зьвеўся іх род з зямлі.
Ды ні плыў к яму з мора сьвіаго
Страцім-лебядзь — горды, моцны птах.
Яго звычай — ардзіня,
Яго упехі — сакаліныя;
Перы — церьвячкі базеоцця,
Ды на зольку агнявеюцца.
У яго у крыле — трыста тры няра,
Узмахне крылом — бытцым бор шуміць,
Узмахне другім — што мяцель гудзіць.

Як учнуць дажджы — напакла вада,
Разлілася горш ад новадка,
Затаніла ўсе лугі-дагі,
Усе лугі-дагі, ўсе тэсы-бары.
Уздыхаецца вышэй ад гор,
Птахі у пёбі стаёй летаютъ,
Епчуць жаласна, ад нуды крычаць,
Выглядаюць ступь прытулачку.
А жа ўсёй зямлі толькі хвалі бяюць,
Толькі хвалі бяюць белай пенаю.
Ды па ім дужы, сьмелы плавае
Страцім-лебядзь — горды, моцны птах.
Узмахне крылом — бытцым бор шуміць,
Узмахні другім — як мяцель гудзіць.
І паселі тут на лебядзі
Птахі дробныя ўсёй стаёю,
Лебядь с сілы выбіваецца,
Нтуныкі айна ўсьнечаюцца.
Дзень ён плавае, другі-трэці дзень,
Па чацьверты стаў прасіць-маліць:
«Вы ўзыіціце хоць на час які,
Выбіваюся с астатніх сіл.
Дайце вы грудзім, гэі, вальней уздыхнуць,
Дайце вы крылам, гэі, шырэй ўзмахнуць.
Ні паслухалі птахі лебядзі,
Паціліло ў яго ў пачах,
Крылі ўрэсці надламаліся,
Галава ў вад — усьцізлася.
І пайшоў... мара сіняго
Страцім-лебядзь — моцны, горды птах.

Ад усіх цяпер патамкі есьць —
Ды німа адных Страцімавых.

Максім Богдановіч.

